INFRASTRUKTŪRA IR ŠALIES SAUGUMAS

Poveikio strategija

Patvirtina ILTE stebėtojų tarybos
2026 m. liepos 23 d.

Turinys

1. APLINKOS ANALIZĖ 3
   - 1.1. ES strateginiai prioritetai 4
   - 1.2. Lietuvos valstybės strateginiai tikslai: infrastruktūra ir šalies saugumas 4
   - 1.3. Lietuvos dabartinė situacija: stiprybės ir iššūkiai 5

2. POVEIKIO KRYPTYS IR JŲ STRATEGINIAI TIKSLAI 7
   - 2.1. Infrastruktūros atnaujinimas ir pritaikymas dabartinės ekonomikos poreikiams ir tvarumo reikalavimams 8
   - 2.2. Naujos infrastruktūros, reikalingos lietuvos energetinei nepriklausomybei ir šalies saugumui, kūrimas 9
   - 2.3. Infrastruktūros saugumo ir atsparumo kritinėms sąlygoms didinimas 10
   - 2.4. Gynybos ir dvigubos paskirties produktų gamybinių pajėgumų didinimas šalies viduje 10

3. REIKIAMI POKYČIAI IR VEIKSMAI 11
   - 3.1. Bendri reikiami pokyčiai 12
   - 3.2. ILTE vaidmuo 12

4. NAUDOTI ŠALTINIAI 14

5. PRIEDAS 16

1. APLINKOS ANALIZĖ

1.1. ES strateginiai prioritetai 4
1.2. Lietuvos valstybės strateginiai tikslai: infrastruktūra ir šalies saugumas 4
1.3. Lietuvos dabartinė situacija: stiprybės ir iššūkiai 5

Infrastruktūra – tai fizinė ir skaitmeninė įrenginių (transporto, ryšių, energijos, šilumos ir vandens tiekimo, statybų ir kt.) ir įstaigų (mokyklos, ligoninės, vaikų darželiai, kalėjimai, sporto objektai, kultūros objektai, socialinės rūpybos objektai, administracinės institucijos ir kt.), reikalingų normaliai ūkio šakų ir visuomenės veiklai, visuma.

1.1. ES strateginiai prioritetai

Atliepiant augančias geopolitines įtampas ir didėjantį pasaulio ekonomikos netikrumą bei nenuspėjamumą, viena iš pagrindinių visos Europos Sąjungos (ES) prioritetinių krypčių yra strateginė autonomija ir saugumas. Ši kryptis apima kelias svarbias sritis, susijusias su gynyba ir infrastruktūra.

ES strateginė autonomija yra susijusi su energetinės priklausomybės nuo politiškai rizikingų valstybių mažinimu. Dėl to siekiama skatinti atsinaujinančios ir alternatyvios energetikos plėtrą, kuriai reikalinga ir pritaikyta infrastruktūra, naujos energetikos jungtys tarp šalių.

Svarbus vaidmuo taip pat skiriamas susisiekimo infrastruktūrai, turinčiai ne tik atitikti tvarumo poreikius ir keliamus tikslus šioje srityje, bet ir padidinti šalių junglumą, kuris yra kritiškai svarbus civilinei saugai ir kolektyvinei gynybai. Susisiekimo infrastruktūra ir jos kokybė yra svarbi ir siekiant ekonomikos konkurencingumo. Todėl nemažiau svarbi yra TEN-T tinklo priežiūra ir modernizacija.

ES lygiu svarbiu prioritetu 2024–2029 m. laikotarpiu yra skaitmeninė infrastruktūra. Jos aktualumą lemia siekis sukurti Europos duomenų sąjungą (ang. European Data Union), kuri reikšmingai prisidėtų prie produktyvumo ir socialinių inovacijų augimo bei tuo pačiu sudarytų galimybes užtikrinti verslui ir sprendimų priėmėjams reikalingų duomenų prieinamumą ir jų saugumą.

Siekiant didinti ES saugumą, skatinama kritinės infrastruktūros apsauga nuo kibernetinių grėsmių, investuojant į inovacijas, sprendimus ir pramonę, susijusius su kibernetinės saugos sprendimų paieška bei jų įgyvendinimu. Taip pat svarbiu prioritetu šioje srityje yra ES gynybos ir saugumo pramonės skatinimas. Tai leistų užpildyti kritinius pajėgumų trūkumus. Todėl siekiama sukurti bendrąją gynybos ir saugumo produktų ir paslaugų rinką, didinant gamybos pajėgumus ir skatinant bendrus viešuosius pirkimus.

Be to, ES strateginiuose prioritetuose numatoma, kad būtina stiprinti ES gynybinius pajėgumus. Todėl numatoma skatinti šalis nares, atsižvelgiant į jų poreikius, atkurti, papildyti ir transformuoti nacionalines ginkluotąsias pajėgas.

1.2. Lietuvos valstybės strateginiai tikslai: infrastruktūra ir šalies saugumas

Atsižvelgiant į Lietuvos geopolitinį kontekstą, visi ES strateginės autonomijos ir saugumo tikslai šaliai yra aktualūs. Remiantis šiais ir ekonomikos konkurencingumo tikslais yra numatyti pagrindiniai šalies prioritetai infrastruktūros ir saugumo srityje

Viena iš pagrindinių Lietuvos saugumo politikos įgyvendinimo krypčių, numatytų Nacionalinio saugumo strategijoje (NSS), yra atgrasymas ir patikima gynyba. Lietuvos atveju NSS įgyvendinimui labai svarbus euroatlantinis solidarumas ir kolektyvinė gynyba, apimanti tarptautinių įsipareigojimų vykdymą bei aktyvų tarptautinį karinį bendradarbiavimą.

Lietuvos NSS taip pat pažymima, kad valstybės saugumui užtikrinti būtina valstybės vidaus gyvenimo sričių pažanga, susijusi, tarp jų, su kritinės infrastruktūros apsauga ir atsparumu, energijos bei kitų išteklių saugiu ir nepertraukiamu tiekimu, viešuoju, informaciniu ir kibernetiniu saugumu. Energetikos, transporto sektoriai, kurie didele dalimi susiję su infrastruktūra, yra pripažinti strategiškai svarbiais nacionaliniam saugumui ūkio sektoriais.

Konkretesni kiekvienos infrastruktūros ir saugumo srities tikslai apibrėžiami Nacionaliniame pažangos plane (NPP), Nacionalinėje energetinės nepriklausomybės strategijoje 2050, Lietuvos transporto infrastruktūros plėtros iki 2030 m. plane, LR karinėje strategijoje, Nacionalinėje kibernetinio saugumo strategijoje bei kituose atskirų sričių plėtros planuose ir atsakingų ministerijų strateginiuose planuose.

Vienas iš nacionalinių strateginių tikslų yra gerinti transporto, energetinį ir skaitmeninį vidinį ir išorinį junglumą. Su juo susijęs ir kitas tikslas – spartinant perėjimą prie darnaus ir švaraus įvairiarūšio judumo, mažinant energijos ir transporto sektorių sukeliamą taršą, didinant atsinaujinančių energijos išteklių dalį ir energijos vartojimo efektyvumą. Šiems abiem tikslams pasiekti numatoma skatinti infrastruktūros plėtrą ir saugumo užtikrinimą.

Gynybos ir saugumo pramonei keliami tikslai, susiję su naujų tarptautiniu mastu konkurencingų gynybai ir saugumui skirtų produktų ir technologijų kūrimu, gamyba vidiniam naudojimui ir eksportui, taip pat šalies poreikius atitinkančių produktų ir technologijų techninė priežiūra, remontu ir modernizavimu. Ilgesnėje perspektyvoje itin svarbus tikslas yra šalies įmonių integracija į ES ir NATO valstybių narių gynybos ir saugumo pramonės pridėtinės vertės grandines.

1.3. Lietuvos dabartinė situacija: stiprybės ir iššūkiai

STIPRYBĖS

- Fizinė infrastruktūra santykinai gerai atitinka ekonomikos konkurencingumo poreikius
- Greitai besikurianti atsinaujinančios energijos generacijos infrastruktūra
- Santykinai aukštas kibernetinės saugos lygis šalyje
- Didinamas finansavimas gynybai ir jos infrastruktūrai
- Sparčiai auganti gynybos ir saugumo pramonė

IŠŠŪKIAI

- Dalis esamos infrastruktūros neatitinka kokybinių atsparumo, parengtumo ir civilinės saugos poreikių bei dėl tvarumo kylančių reikalavimų
- Silpnas elektros energijos paklausos augimas
- Silpna gynybos ir saugumo pramonės integracija į sąjungininkų šalių pridėtinės vertės grandines
- Nepilnai visuomeninius bei ekonomikos poreikius atitinkanti skaitmeninė infrastruktūra

Fizinės infrastruktūros Lietuvoje būklė iš esmės yra gera. IMD konkurencingumo indekse pagal bazinės infrastruktūros kokybę Lietuva užima 21 vietą tarp 69 pasaulio šalių. Geriausiai ekonomikos poreikius atitinka sausumos transporto infrastruktūra (7 vieta) ir energetikos infrastruktūra (10 vieta). Tuo tarpu oro susisiekimo infrastruktūros kokybė prasčiausiai atitinka ekonomikos poreikius (41 vieta).

Siekiant energetinės nepriklausomybės ir tvarumo tikslų, Lietuvai reikia vystyti atsinaujinančios energijos išteklių (AEI) generacijos pajėgumus. Strategiškai siekiama, kad iki 2030 m. AEI elektros generaciniai pajėgumai atitiktų šalies suvartojimo poreikius. **Sparti AEI plėtra** lėmė, kad nuo 2021 m. importuojamas elektros energijos kiekis sumažėjo beveik 4 kartus, tačiau per 2025 m. Lietuvai vis dar pritrūko 2,2 TWh elektros energijos.

AEI generacinių pajėgumų plėtrą šalyje stabdo **lėtesnis nei prognozuota energijos paklausos augimas.** Dėl technologinių ir reguliacinių priežasčių nusikėlė žaliojo vandenilio plėtros planai visoje ES, transporto ir pramonės elektrifikacija Lietuvoje vyksta nepakankamai sparčiai. Energijai imlių ekonomikos sektorių plėtrą stabdo santykinai aukšta ir stipriai svyruojanti elektros kaina.

Iššūkių kelia **esamos infrastruktūros kokybiniai parametrai.** Pavyzdžiui, tik mažiau nei ketvirtadalyje elektros transformatorių pastočių yra sumontuoti elektros energijos kokybės analizatoriai, kurie skirti įtampos kokybei didinti. 2024 metų pabaigoje Lietuvoje 4 iš 10 kelių buvo blogos būklės. Šalyje iš viso buvo 117 blogos būklės tiltų, 34 tiltams, dėl jų būklės ir poreikio užtikrinti eismo saugumą, buvo įvesti papildomi eismo ribojimai. Nepakankamos kokybės objektų yra ir gynybos bei socialinės infrastruktūros srityse (pvz., karių treniravimosi sąlygos, studentų bendrabučiai ir pan.).

Atsižvelgiant į kelių ir geležinkelių tinklą, Lietuvos susisiekimo infrastruktūra pagal tankumą yra tarp labiausiai išvystytų tarp EBPO šalių. Tačiau ji vis dar nėra pakankamai pritaikyta tvarumo reikalavimams, o progresas yra santykinai lėtas. Pavyzdžiui, 2022 m. Lietuvoje buvo elektrifikuota mažiau nei 20 proc. geležinkelių, o tai yra vienas iš prasčiausių rezultatų EBPO. Pokyčių, susijusių su **tvarumo ir saugumo reikalavimais,** reikia ir kelių bei vandens transporto infrastruktūroje. Paryžiaus klimato kaitos susitarimu Lietuva drauge su kitomis ES valstybėmis laikotarpiu nuo 2021 m. iki 2030 m. yra įsipareigojusi ŠESD emisijas, palyginti su 1990 m. išmetimais, sumažinti mažiausiai 40 proc. Transporto ir energetikos sektoriai sudaro apie 60 proc. visų šalies ŠESD emisijų. Todėl, siekiant minėtų įsipareigojimų, būtina pritaikyti ir turimą infrastruktūrą. ES siekiant modernizuoti TEN-T susisiekimo tinklą, Lietuvoje tik 70 proc. pagrindinio kelių tinklo ir mažiau nei 20 proc. pagrindinio geležinkelių tinklo pilnai atitinka reikalavimus. Taip pat susisiekimo infrastruktūra neatitinka karinio mobilumo poreikių. Šalies atsparumo ir pasirengimo krizėms bei civilinės saugos poreikių neatitinka ir kita kritinė šalies infrastruktūra (pvz.: energetika, sveikatos priežiūra ir kt.). COVID-19 ligos pandemija parodė, kad Lietuvoje trūksta ypač pavojingoms infekcinėms ligoms gydyti tinkamos infrastruktūros.

Infrastruktūros atsparumas yra susijęs su kibernetine sauga ir iš jos kylančiomis grėsmėmis. Nors pagal nacionalinį **kibernetinio saugumo indeksą** Lietuva yra 2 šalis pasaulyje, tačiau geopolitinė situacija, išaugusios bendrosios šalies saugumo rizikos ir greiti pokyčiai kibernetinio saugumo srityje, reikalauja nuolatinio dėmesio ir pažangos. 2024 m., palyginti su 2023 m., nustatytų potencialiai pažeidžiamų informacinių sistemų skaičius išaugo daugiau kaip 3 kartus[1].

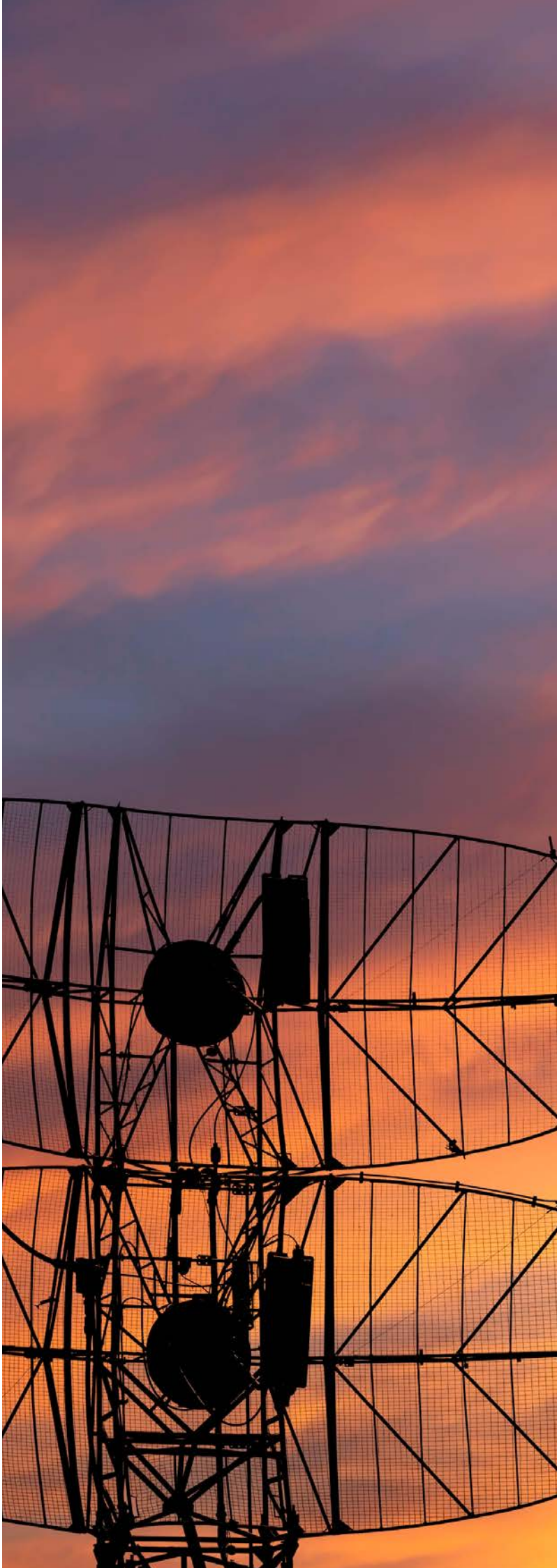
1 https://www.nksc.lt/doc/Nacionaline-kibernetinio-saugumo-ataskaita-2024.pdf

Vertinant **skaitmeninę infrastruktūrą** platesniu mastu, pastebima, kad ji **yra pasenusi, neatitinkanti kibernetinio saugumo, visuomenės, šiandienos ir ateities ekonomikos poreikių[2].** Viešojo sektoriaus skaitmeninė infrastruktūra pasižymi strategine priklausomybe debesijos kompiuterijos sprendimų įsigijimo srityje. Dėl netolygios skaitmeninės infrastruktūros plėtros, jos prieinamumas yra ribotas, ypač šalies regionuose.

Stiprinant gynybinius pajėgumus **auga ir gynybos infrastruktūros poreikis.** Reikia, kad ji atitiktų priimančios šalies paramai keliamus reikalavimus. Turimos gynybos infrastruktūros nepakanka dėl augančio karių skaičiaus (į privalomąją pradinę karo tarnybą kasmet planuojama pašaukti apie 5000jaunuolių, todėl aktyviojo rezervo karių skaičius iki 2030 m. beveik padvigubėtų) ir kariuomenės modernizavimo, įsigyjant naują techniką ir ginkluotę.

Pastangos stiprinti **šalies gynybos ir saugumo** pramonę duoda rezultatų ir **sektorius sparčiai auga.** 2025 m. balandžio duomenimis gynybos ir saugumo pramonės įmonių skaičius padidėjo 11 proc. ir tuo metu siekė apie 100 įmonių. Sektoriaus apyvarta 2019–2024 m. laikotarpiu išaugo dvigubai ir siekia 700 mln. eurų[3]. 2025m. pabaigoje pradėta pirmosios stambios užsienio investicijos gynybos sektoriuje – Rheinmetall – gamyklos statyba.

Nors **gynybos ir saugumo pramonė** rodo augimo tendenciją, ji **tebėra stipriai išskaidyta,** joje dominuoja mažos įmonės. Įmonių struktūros dinamika rodo, kad sektoriaus augimas vyksta ne per brandžių, stambių įmonių plėtrą, bet per smulkųjį verslą. Taigi, gynybos ir saugumo pramonė Lietuvoje yra jauna ir todėl dar mažai stabili ilgalaikėje perspektyvoje. Jos integracija į ES ir NATO valstybių narių gynybos ir saugumo pramonės pridėtinės vertės grandines yra silpna.

2 https://eimin.lrv.lt/public/canonical/1767683931/6235/Skaitmenizacijos%20studija_2025-12-12.pdf
3 https://data.kurklt.lt/wp-content/uploads/2025/05/Gynyba_Situacijos-Analize_FINAL.pdf

2. POVEIKIO KRYPTYS IR JŲ STRATEGINIAI TIKSLAI

2.1. Infrastruktūros atnaujinimas ir pritaikymas dabartinės ekonomikos poreikiams ir tvarumo reikalavimams 8

2.2. Naujos infrastruktūros, reikalingos lietuvos energetinei nepriklausomybei ir šalies saugumui, kūrimas 9

2.3. Infrastruktūros saugumo ir atsparumo kritinėms sąlygoms didinimas 10

2.4. Gynybos ir dvigubos paskirties produktų gamybinių pajėgumų didinimas šalies viduje 10

Siekiant sukurti geros kokybės ir pakankamą infrastruktūrą, užtikrinti šalies saugumo poreikius, galima išskirti **pagrindines sritis,** į kurias gali būti apjungti valstybės ir atskirų, su infrastruktūra susijusių, sričių strateginiai tikslai.

Jungčių pakankamumas ir jų plėtra. Tiek susisiekimo, energetikos, tiek ir gynybos srityse viena iš pagrindinių infrastruktūros vystymo krypčių yra jungčių kūrimas ir atnaujinimas. Svarbios yra ir tarpnacionalinės jungtys, apimančios susisiekimą ir energetiką (dujos, elektros energija, vandenilis ir kt.). Susisiekimo ir energetikos jungčių su kaimyninėmis šalimis vystymas yra būtinas ir šalies nacionaliniam saugumui bei efektyviai gynybai užtikrinti. Šalies viduje svarbi yra transporto jungčių plėtra. Dėl nepakankamai kokybiškos kelio dangos, neišvystytos ir nepilnai pritaikytos viešojo transporto infrastruktūros, judumas šalies regionuose tampa apribotas. Taip pat svarbus tikslas yra elektros energijos perdavimo ir skirstymo tinklų atnaujinimas ir išplėtimas. Šalies viduje skiriasi regionų potencialas generuoti elektros energiją ir ją vartoti. Dėl to ir sparčiai augant generaciniams bei rinkos balansavimo pajėgumams, reikalingos atnaujintos jungtys, kurios didintų tinklų pralaidumą.

Tvarumas. Siekiant pritaikyti infrastruktūrą tvarumo reikalavimams, reikia plėsti alternatyvių degalų infrastruktūrą, atnaujinti šilumos ūkį, pritaikyti elektros energijos perdavimo ir skirstymo tinklus AEI plėtros poreikiams, kurti transporto elektrifikacijai reikiamą infrastruktūrą, modernizuoti pastatus ir didinti jų energetinį efektyvumą.

Kokybės palaikymas ir priežiūra. Šalia kuriamos naujos infrastruktūros nemažiau svarbu palaikyti esamos kokybę. Nepakankama infrastruktūros kokybė yra susijusi ir su priežiūros modeliu, kai finansavimas skiriamas fragmentuotai, o priežiūros atsakomybės išsibarsčiusios tarp institucijų. Taip pat su besikeičiančiais kokybės standartais, kaip, pavyzdžiui, Lietuvai ruošiantis priimti sąjungininkų karius, reikia atitikti priimančios šalies paramai keliamus reikalavimus.

Šalies saugumas ir atsparumas. Geopolitinių grėsmių akivaizdoje kritinės infrastruktūros, kuri apima tiek energetiką, susisiekimą, tiek socialinę infrastruktūrą, parengtumas ir jos atsparumas išoriniams trikdžiams yra vienas iš svarbių prioritetų. Greta egzistuoja ir kitos grėsmės, kurioms būtina gerinti pasirengimą (pvz., pavojingos infekcijos ir kitos grėsmės, susijusios su žmonių sveikata ir gyvybe). Be fizinės saugos priemonių nemažiau svarbi yra kibernetinė sauga. Gynybos infrastruktūros srityje reikalinga užtikrinti karių treniravimosi, apgyvendinimo ir tarnybos sąlygų gerinimą. Modernizuojant kariuomenę, įsigyjant naujos technikos ir ginkluotės, reikia sukurti tinkamas aptarnavimo, laikymo bei amunicijos saugojimo sąlygas. Reikia susikurti vidinius pajėgumus, kurie leistų bent dalinai apsirūpinti reikiama ginkluote ir dvigubos paskirties prekėmis, paslaugomis. Siekiant stiprinti vietinę gynybos ir saugumo pramonę svarbu skatinti technologinę pažangą bei inovacijas ir prisitraukti didesnius tarptautinius gynybos ir saugumo pramonės verslus.

Apibendrinant Lietuvos stiprybes ir svarbiausius iššūkius, atsižvelgiant į identifikuotas su infrastruktūra ir saugumu susijusių strateginių tikslų sritis, numatomos šios infrastruktūros ir saugumo **poveikio kryptys:**

1. **Infrastruktūros atnaujinimas ir pritaikymas dabartinės ekonomikos poreikiams ir tvarumo reikalavimams**
2. **Naujos infrastruktūros, reikalingos Lietuvos energetinei nepriklausomybei ir šalies saugumui užtikrinti, kūrimas**
3. **Infrastruktūros saugumo ir atsparumo kritinėmis sąlygomis didinimas**
4. **Gynybos ir dvigubos paskirties produktų gamybinių pajėgumų plėtra šalies viduje**

2.1. Infrastruktūros atnaujinimas ir pritaikymas dabartinės ekonomikos poreikiams ir tvarumo reikalavimams

Keičiantis kokybės standartams, ekonomikos poreikiams, siekiant atliepti tvarumo tikslus, būtina atnaujinti turimą infrastruktūrą, kad ji geriausiai atitiktų šios dienos poreikius ir netaptų ekonomikos ar atskirų sektorių progresą stabdančiu veiksniu, geresnio, patogesnio gyvenimo kliūtimi. Atsižvelgiant į aukščiau išskirtas apibendrintas pagrindines infrastruktūros ir saugumo srities gerinimo sritis ir atlikus strateginių valstybės tikslų ir uždavinių analizę, galima išskirti šiuos svarbiausius tikslus infrastruktūros atnaujinimo ir pritaikymo dabartinės ekonomikos poreikiams ir tvarumo reikalavimams kryptyje:

Fizinės infrastruktūros modernizacija. Plečiant susisiekimo jungtis ir pritaikant esamą transporto infrastruktūrą dabartiniams poreikiams bei standartams, reikalinga TEN-T infrastruktūros plėtra ir priežiūra rekonstruojant kelius, didinant geležinkelių pralaidumą, modernizuojant oro susisiekimo infrastruktūrą, gerinant vandens transporto infrastruktūrą. Reikalingas automobilių kelių remontas, siekiant užtikrinti kelių dangos kokybinius parametrus, 5G infrastruktūros plėtra geležinkelių ir kelių infrastruktūros koridoriuose, integruotos

įvairių transporto rūšių infrastruktūros jungtys, ypač šalies regionuose. Reikalinga skaitmeninti ir modernizuoti elektros skirstomąjį ir perdavimo tinklą, sudarantį techninės ir rinkos organizavimo sąlygas tvariai paskirstytosios generacijos iš AEI plėtrai. Vertinant elektros tinklų vystymo poreikį taip pat svarbu atsižvelgti į elektros energetikos sistemos lankstumo priemonių galimybes ir jų vietą. Taip pat yra didelis poreikis renovuoti senus vandens tiekimo, vandentvarkos, centrinio šildymo sistemos, gatvių apšvietimo ir kitus tinklus, juos skaitmenizuoti, diegti išmaniąsias valdymo sistemas.

Susisiekimo infrastruktūros pritaikymas visuomeniniams poreikiams. Vystant infrastruktūrą būtina atsižvelgti ir į dabartinės susisiekimo infrastruktūros atitikimą visuomeniniams poreikiams. Todėl reikalingas eismo saugumą didinančių priemonių diegimas, kuris mažintų nelaimingų atsitikimų skaičių. Nemažiau svarbu pritaikyti viešojo susisekimo priemones ir infrastruktūrą (pvz.: stoteles) specialiųjų poreikių asmenims.

Infrastruktūros pritaikymas su aplinkosauga susijusiems reikalavimams ir karinio mobilumo poreikiams. Lietuvai yra reikalinga elektrifikuoti geležinkelius. Tuo tikslu bus ne tik tiesiami nauji ruožai, bet ir reelektrifikuojamas esamas kontaktinis tinklas pritaikant jį krovininiam transportui. Nemažiau svarbus yra traukinių baterijų įkrovimo infrastruktūros sukūrimas. Reikalinga plėsti aplinkai draugišką vandens transporto infrastruktūrą, tame tarpe įrengti elektros energijos tiekimui laivams nuo kranto reikiamą infrastruktūrą Klaipėdos valstybiniame jūrų uoste, suformuoti Kuršių nerijos gamtosauginę sienutę ir pan. Toliau išlieka poreikis diegti triukšmo taršos ir jo poveikio mažinimo infrastruktūrinius sprendimus kelių, oro ir geležinkelių transporte. Didelis poreikis remontuoti senus vandentvarkos tinklus ir perimti buvusių kolūkinių gyvenviečių apleistą infrastruktūrą, orientuojantis į nuotekų taršos mažinimą, atnaujinti regioninių atliekų tvarkymo centrų infrastruktūrą, pritaikant naujiems rūšiavimo ir perdirbimo reikalavimams. Atliepiant geopolitinius iššūkius ir kylančias grėsmes saugumui, svarbus prioritetas yra geležinkelių, kelių susisiekimo, oro uostų infrastruktūros pritaikymas karinio mobilumo poreikiams.

Socialinės infrastruktūros modernizacija. Didelę dalį socialinės infrastruktūros modernizacijos poreikio sudaro pastatų atnaujinimas ir energetinio efektyvumo didinimas. Tačiau ne mažiau svarbus yra ir kokybinis socialinės infrastruktūros atnaujinimas, atliepiant dabartinius poreikius, pasikeitusius visuomenės reikalavimus, technologinių naujovių sudaromas galimybes ir kt. Kaip pavyzdį galima paminėti švietimo įstaigų bendrabučius, jų mokymo ir mokslo infrastruktūrą, kultūros įstaigas, sveikatos priežiūros įstaigas.

Skaitmeninės infrastruktūros modernizacija. Siekiant modernizuoti viešąją skaitmeninę infrastruktūrą, reikalinga perkelti fizinius serverius ir IT infrastruktūrą į saugius, standartizuotus centrus, sukurti nuosavą skaičiavimo infrastruktūrą, toliau plėsti itin spartaus ryšio tinklą ir kita.

2.2. Naujos infrastruktūros, reikalingos lietuvos energetinei nepriklausomybei ir šalies saugumui, kūrimas

Keičiantis ekonomikai, socialinei ir geopolitinei aplinkai, auga ir infrastruktūros poreikiai. Naujos technologijos, strateginiai ES ir šalies prioritetai lemia, kad neužtenka tik atnaujinti esamą infrastruktūrą, bet reikia ir naujos infrastruktūros, kuri atitiktų dabartinės ir ateities ekonomikos poreikius. Atsižvelgiant į aukščiau išskirtas apibendrintas pagrindines infrastruktūros ir saugumo srities gerinimo sritis ir atlikus strateginių valstybės tikslų ir uždavinių analizę, galima išskirti šiuos svarbiausius tikslus naujos infrastruktūros, reikalingos Lietuvos energetinei nepriklausomybei ir šalies saugumui, kūrimo kryptyje:

Naujų energetinių tarpvalstybinių jungčių kūrimas. Energetinės nepriklausomybės perspektyvoje būtina stiprinti Lietuvos energetikos sistemų integraciją su Vakarų šalimis. Todėl reikalinga vystyti naujus ryšius su kontinentine Europa. Šis tikslas apima Harmony Link sausumos elektros perdavimo jungties tarp Lietuvos ir Lenkijos vystymą, planuojamas jūrines elektros jungtis tarp Latvijos, Lietuvos ir Vokietijos, vystomą Šiaurės ir Baltijos šalių vandenilio koridoriaus projektą, didinamus dujų jungčių su kaimyninėmis šalimis pajėgumus, ir taip pat kitus galimai būsimus projektus ateityje.

Naujiems energetikos sektoriams ateityje reikalingos infrastruktūros kūrimas. 2025 m. pabaigoje numatytas Vandenilio įstatymo projektas, kuriuo į nacionalinę teisę bus perkeltos ES direktyvos (ES) 2024/1788 nuostatos. Tai sudarys sąlygas naujų energijos šaltinių – vandenilio – rinkos augimui, kuriam reikės pritaikytos ir saugios infrastruktūros. Ne mažiau svarbu vystyti specializuotą CO_2 surinkimo, transportavimo bei saugojimo infrastruktūrą ir pasirengti kitiems ateityje kylantiems energetikos poreikiams.

Transporto priemonių įkrovimo ir alternatyviųjų degalų pildymo infrastruktūros plėtra. Siekiant efektyviai išnaudoti elektros energijos tinklus, tikslinga skatinti privačių elektromobilių įkrovimo prieigų namų ūkiuose, daugiabučių namų kiemuose, darbovietėse ir kitose tikslingose vietose įrengimą. Taip pat reikalinga įrengti viešųjų elektromobilių įkrovimo prieigas visose naujai statomose arba rekonstruojamose degalinėse, autobusų ir geležinkelio stotyse, oro uostuose ir jūrų uoste, šalia naujų daugiabučių ir prekybos centrų.

Priimančiosios šalies paramos infrastruktūros vystymas. Reikalinga sudaryti tinkamas sąlygas greitesniam, efektyvesniam ir patogesniam sąjungininkų dislokavimui Lietuvoje. Augant šalyje dislokuojamų kareivių skaičiui, reikia plėsti turimą infrastruktūrą. Reikšmingai padidinus šalies gynybos biudžetą ir šalies kariuomenei įsigyjant daugiau naujos technikos ir ginkluotės, taip pat reikia vystyti amunicijos laikymo ir saugojimo infrastruktūrą.

2.3. Infrastruktūros saugumo ir atsparumo kritinėms sąlygoms didinimas

Geopolitinė situacija, aštrėjančios klimato kaitos pasekmės, kritinių situacijų skaičiaus augimas verčia atkreipti dėmesį ir į turimos infrastruktūros saugumą bei atsparumą. Atsižvelgiant į aukščiau išskirtas apibendrintas pagrindines infrastruktūros ir saugumo srities gerinimo sritis ir atlikus strateginių valstybės tikslų ir uždavinių analizę, galima išskirti šiuos svarbiausius tikslus infrastruktūros saugumo ir atsparumo kritinėms sąlygoms didinimo kryptyje:

Kibernetinio saugumo didinimui reikalingos infrastruktūros plėtra. Reikalinga sukurti būtiną infrastruktūrą viešojo saugumo srities informacinių sistemų kibernetiniam saugumui ir kritinių duomenų apsaugai užtikrinti. Kuriant ir vystant kibernetiniam saugumui reikalingą infrastruktūrą, veiklos tame tarpe yra orientuotos į valstybės informacinių išteklių ir serverių konsolidavimą saugiuose duomenų centruose, suverenios skaičiavimo infrastruktūros plėtrą bei kritinės infrastruktūros operacinių technologijų sistemų apsaugos stiprinimą

Esamos infrastruktūros atsparumo fizinėms ir kibernetinėms grėsmėms stiprinimas. Atsižvelgiant į geopolitinę šalies situaciją ypač svarbu apsaugoti kritinę šalies infrastruktūrą. Pavyzdžiui, energetikos infrastruktūros apsaugai ir atsparumui didinti numatyta diegti bepiločių orlaivių aptikimo ir neutralizavimo sistemas, elektroninės ir fizinės saugos sistemas, įrangos rezervų kaupimą ir kitas infrastruktūros atsparumo stiprinimo priemones. Ne mažiau svarbu stiprinti ypatingos svarbos vandentvarkos, skaitmeninės infrastruktūros bei kitos kritinės infrastruktūros apsaugą bei didinti jos atsparumą kibernetinėms grėsmėms.

Kritinei infrastruktūrai nemažiau svarbi yra ir sveikatos priežiūros sistema bei jos parengtumas. Stacionarines paslaugas teikiančios asmens sveikatos priežiūros įstaigos turi būti pasirengę veikti savarankiškai iki 3 parų ekstremaliosios situacijos, krizės, karo metu. Jų turima infrastruktūra turi atitikti Asmens sveikatos priežiūros įstaigos kritinės infrastruktūros pritaikymo galimoms grėsmėms standartui. Be kitų aspektų, tam reikalingi ir architektūriniai sprendimai perorganizuojant patalpas, nauji inžineriniai sprendimai ir įrenginiai, rezervinės šilumos infrastruktūra.

Civilinės saugos infrastruktūros plėtra. Reikalinga atnaujinti ir plėsti gyventojų perspėjimo ir informavimo infrastruktūrą ir plėsti priedangų infrastruktūrą, taip pat pritaikant ją visuomenės poreikiams. Reikalinga pritaikyti ir esamas sveikatos priežiūros įstaigų rūsio ar kitos požeminės infrastruktūros patalpas, kad į jas būtų galima perkelti darbuotojus, pacientus ir jiems teikiamas paslaugas įvairių incidentų metu. Tai apima elektros, ventiliacijos, šildymo, kitų įvadų, hidroizoliacijos, vėdinimo įrenginimą rūsiuose.

ES išorės sienai reikalingos infrastruktūros įrengimas ir atnaujinimas. Didėjant hibridinių atakų skaičiui ir atsižvelgiant į bendrą geopolitinę situaciją, reikalinga toliau rengti ir atnaujinti infrastruktūrą, būtiną veiksmingai apsaugoti visą ES išorės sieną.

2.4. Gynybos ir dvigubos paskirties produktų gamybinių pajėgumų didinimas šalies viduje

Šalies saugumui ir atsparumui kritinėms sąlygoms stiprinti reikalingi gynybos ir dvigubos paskirties produktų gamybiniai pajėgumai šalies viduje. Jie leistų kritinių situacijų atveju greičiau apsirūpinti reikiamais gynybos produktais: tiek prekėmis, tiek paslaugomis. Atsižvelgiant į aukščiau išskirtas apibendrintas pagrindines infrastruktūros ir saugumo srities gerinimo sritis ir atlikus strateginių valstybės tikslų ir uždavinių analizę, galima išskirti šiuos svarbiausius tikslus gynybos ir dvigubos paskirties produktų gamybinių pajėgumų didinimas šalies viduje kryptyje:

Vietinės gynybos ir saugumo pramonės kūrimas ir stiprinimas. Kadangi gynybos ir saugumo pramonė Lietuvoje yra ganėtinai jauna, reikalinga skatinti naujų įmonių steigimąsi ir jau veikiančių kitų sektorių įmonių pritraukimą. Todėl reikalinga skatinti naujų įmonių, o ypač startuolių steigimąsi ir augimą gynybos ir saugumo pramonėje. Greta to, siekiant inovatyvios ir stiprio gynybos ir saugumo pramonės, reikia skatinti mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros projektus gynybos ir saugumo srityje ir jų komercializavimą.

Jau veikiančių gynybos ir saugumo pramonės įmonių technologinio atsinaujinimo ir įsitraukimo į pridėtinės vertės tinklus skatinimas. Jau veikiančioms gynybos ir saugumo pramonės įmonėms reikalinga skatinti technologinį atsinaujinimą, įsitraukimą į pridėtinės vertės tinklus, stiprinti gynybos ir saugumo pramonės žmogiškuosius išteklius. Tuo tikslu reikalinga sudaryti sąlygas įmonių produkcijos kariniam patvirtinimui, skatinti įmonių masinę gamybą. Taip pat reikalinga didinti gynybos ir saugumo pramonės įmonių finansinius pajėgumus, kurie reikalingi produkcijos standartizavimui, sertifikavimui, apyvartinių lėšų pakankamumo užtikrinimui dirbant su ilgos trukmės užsakymais ir projektais ir kita.

Užsienio investicijų į gynybos ir saugumo sektorių pritraukimas. Greitesnis pažangos tempas įmanomas pritraukiant užsienio investuotojus, kurių dėka ne tik augtų gynybos ir saugumo pramonės apimtys Lietuvoje, bet taip pat būtų sukuriamos didesnės paskatos vietinių įmonių integracijai į pridėtinės vertės tinklus ir užtikrinamas spartesnis augimas. Šis tarptautinio kapitalo srautas yra ypač svarbus karo Ukrainoje kontekste: esant dabartiniam didesniam regioninės aplinkos nesaugumui, užsienio gynybos investicijų pritraukimas į šalį tampa dar labiau kritiškas, siekiant atremti šiuos saugumo iššūkius ir sustiprinti nacionalinį atsparumą.

3. REIKIAMI POKYČIAI IR VEIKSMAI

3.1. Bendri reikiami pokyčiai 12

3.2. ILTE vaidmuo 12

3.1. Reikiami bendri pokyčiai

Siekiant poveikio numatytose kryptyse ir jose numatytų svarbiausių tikslų įgyvendinimo, identifikuoti svarbiausi reikalingi pokyčiai, kurie detalizuoti žemiau.

Kaip pastebima ir dalyje atskirų sričių strateginių dokumentų viena iš lėtesnės infrastruktūros plėtros ir modernizavimo priežasčių yra finansavimo sistema, kuri ganėtinai fragmentuota, taškinė ir didele dalimi paremta dotacijomis. Todėl reikalinga **peržiūrėti iki šiol naudojamus infrastruktūros finansavimo šaltinius ir instrumentus:**

- Skatinti viešąjį sektorių skolintis investicijoms į infrastruktūrą reikiamas lėšas. Investicijų finansavimui naudojant skolinius produktus, savivaldybės ir kitos viešojo sektoriaus įstaigos, kurioms priklauso arba kurios valdo viešąją infrastruktūrą, susiduria su skolos limitais arba kitais įstatymuose numatytais skolinimosi apribojimais. Todėl būtų reikalinga peržiūrėti viešojo sektoriaus subjektams taikomus fiskalinės drausmės apribojimus ir padidinti jų galimybes skolintis. Kita vertus, savivaldybės neišnaudoja turimų skolos limitų. 2024 m. savivaldybės galėjo pasiskolinti 103,5 mln. eurų, tačiau suminė jų skola padidėjo tik 42,5 mln. eurų. Tai leidžia manyti, kad ir pačios savivaldybės nėra linkusios finansuotis skolos instrumentais.
- Fiskalinės drausmės apribojimai viešojo sektoriaus subjektams taip pat gali lemti, kad stambūs, didelių investicijų reikalaujantys, projektai įgyvendinami lėčiau, nes ilgiau trunka sukaupti reikiamą nuosavo kapitalo sumą ir gauti papildomą finansavimą. Taip pat didelė dalis viešosios infrastruktūros poreikių negali būti finansuojami skolinėmis lėšomis, nes infrastruktūros savininkai negeneruoja pinigų srautų. Tokiu atveju reikia skatinti infrastruktūros projektų įgyvendinimą viešojo ir privataus sektoriaus partnerystės (VPSP) būdu. Tai perleistų investicijų naštą privačiam sektoriui, o viešajam sektoriui leistų paskirstyti reikiamas išlaidas ilgesniame laikotarpyje, išvengiant skolinimosi didelėmis apimtimis ir reikšmingai, ar visai neprisidedant, prie valstybės biudžeto deficito. Centrinės projektų valdymo agentūros (toliau – CPVA) duomenimis per 2020–2024 m. buvo pasirašyta 13 VPSP sutarčių. Jų pagrindu buvo įgyvendinti 7 visuomeninės infrastruktūros projektai, 3 gynybos infrastruktūros projektai ir 3 energetinio efektyvumo projektai. ES kontekste, VPSP projektų rinka Lietuvoje yra mažai gyvybinga, o tai riboja ir partnerių iš privataus sektoriaus pritraukimo galimybes.

Infrastruktūros, kuri valdoma komerciniais pagrindais, ir gynybos ir saugumo pramonės vystymo atvejais reikalinga **stabili reguliacinė aplinka ir auganti paklausa.** Lėčiau nei prognozuota auganti elektros energijos paklausa stabdo ir suplanuotą infrastruktūros plėtrą. Todėl reikia nukreipti skatinamąsias pastangas į didesnio elektros energijos, ypač atsinaujinančios, vartojimo skatinimą. Tam reikalinga spartinti transporto sektoriaus elektrifikaciją. 2024 m. duomenimis transporto sektoriuje suvartojama beveik 40 proc. visos energijos šalyje, tačiau elektros energijos atveju – tik 0,7 proc. Pramonės dekarbonizacijos skatinimas taip pat prisidėtų prie spartesnio elektros energijos vartojimo augimo, kaip ir šildymo infrastruktūros modernizacija, pritaikant šildymui naudoti energiją, išgaunamą iš atsinaujinančių energijos šaltinių. Esant laikinai ribotai paklausai, problemą bent iš dalies galėtų spręsti valstybės garantuoti pirkimai arba kainos. Pavyzdžiui, garantuoti elektros energijos pirkimo išankstiniai sandoriai, kurie garantuotų pajamų srautus komerciniams energetikos infrastruktūros projektams, mažintų tokių projektų vystymo rizikas ir tokiu būdu paskatintų infrastruktūros plėtrą.

Gynybos ir saugumo pramonės atveju **reikalingi mechanizmai,** ne tik **įgalinantys glaudesnį mokslo, verslo ir kariuomenės bendradarbiavimą,** bet ir tiesioginė valstybės pagalba, pateikiant įmonėms užsakymus tiesiogiai arba tarpininkaujant su kitų šalių karinėmis pajėgomis ar pasaulinėmis gynybos ir saugumo pramonės įmonėmis.

Inovacijų skatinimas, kuris prisidėtų prie naujų inovatyvių sprendimų paieškos, infrastruktūros modernizavimo ir atitikimo šiuolaikiniams poreikiams ir standartams.

3.2. ILTE vaidmuo

Atsižvelgiant į aukščiau išvardytus strateginius tikslus infrastruktūros ir saugumo srityje, išskirtas poveikio sritis ir reikiamus pokyčius, ILTE gali prisidėti prie iššūkių sprendimo, pasitelkiant papildomumo, finansų rinkos stiprinimo ir privataus sektoriaus pritraukimo principus.

ILTE veiks siekdama:

- prisidėti prie investicijų trūkumo mažinimo tose infrastruktūros ir saugumo srityse, kuriose pastebimas finansavimo nepakankamumas, pasitelkiant įvairių finansinių priemonių naudojimą;
- skatinti investicijas tose srityse, kuriose reikalingi ilgalaikiai įsipareigojimai, veikiant kaip finansinių išteklių katalizatorius;
- teikti konsultacijas viešojo ir privataus sektoriaus subjektams, skatindama juos dalyvauti VPSP projektuose;
- Skatinti viešojo sektoriaus dalyvius infrastruktūros ir saugumo poreikių finansavimui labiau naudotis finansiniais produktais ir tokius projektu įgyvendinti VPSP būdu.

Siekiant konkrečiai įvertinti finansavimo poreikį ir aktualumą, prioritetus ir strateginį nuoseklumą nustatytose poveikio srityse, ILTE taiko papildomumo ir suderinamumo principus, parinkdama tinkamiausias finansavimo priemones pagal sandorio šalių ypatumus (tipą, geografinę padėtį ir kt.) bei sektoriaus savybes (pvz., brandos lygį, pelningumą). ILTE taip pat glaudžiai bendradarbiauja su LR krašto apsaugos ministerija ir jai pavaldžiomis institucijomis, VšĮ Inovacijų agentūra, savivaldybių asociacija, kitomis už infrastruktūros vystymą atsakingomis ministerijomis bei susijusiomis organizacijomis.

Prisidedant prie strateginių valstybės tikslų įgyvendinimo ir siekiant poveikio infrastruktūros ir saugumo srityje, ILTE teikia mandatinėmis lėšomis finansuojamas tiesiogines paskolas ir nuosavybės finansavimo per rizikos kapitalą finansinius produktus (žr. 1 priedas). Infrastruktūros sričiai finansuoti skirtos tiesioginės paskolos, turinčios lengvatinių sąlygų – lengvatines palūkanas ir subsidijų elementus. Saugumo sričiai dedikuotų finansinių priemonių apimtys yra didesnės, apima tiesiogines paskolas, teikiamas rinkos sąlygomis, ir rizikos kapitalo priemones. Iš viso per 2026 – 2029 m. laikotarpį infrastruktūros ir saugumo sričiai iš mandatinių lėšų numatomas skirti finansavimas siekia beveik 180 mln. eurų. Papildomai, ILTE šioje srityje teiks finansavimą nuosavomis ir rinkoje pritrauktomis, pasiskolintomis lėšomis. Bus siekiama, kad iki 2029 m. pabaigos infrastruktūros ir saugumo sričiai skirtas finansavimas nuosavomis lėšomis siektų 1,2 mlrd. eurų.

- mą nuosavomis lėšomis, užtikrinant finansavimo prieinamumą srityse, kuriose valstybės finansuojamos finansinės priemonės nėra prieinamos ir tokiu būdu palaikyti tolygų aukštą investicijų lygį infrastruktūros ir saugumo srityje;
- Skirtingi finansavimo šaltiniai finansiniuose produktuose bus naudojami diferencijuotai pagal investicijų riziką ir rinkos brandą. Pasiekus susitarimus su asignavimų valdytojais, rizikingos, inovatyvios, nišinės ar rinkoje dar neįsitvirtinusios veiklos, kuriose privatus finansavimas dar nėra išvystytas, bus finansuojamos mandatinėmis lėšomis. Tokios finansinės priemonės galės būti teikiamos su valstybės pagalbos elementu: lengvatinėmis sąlygomis, su subsidijomis. Taip pat mandatinėmis lėšomis galės būti finansuojamos nišinės galutinių gavėjų grupėms, kurioms dėl jų veiklos specifiškumo rinkos sąlygomis finansavimas nėra tinkamas. Nuosavomis lėšomis finansuojami produktai bus platesnio pobūdžio, orientuoti į rinkos principais veikiančius finansinius produktus;
- Siekiant sumažinti riziką, projektų portfeliui gali būti siekiama gauti tarptautinių finansų įstaigų (pvz., EIF) ar Europos Komisijos garantijas;

Galimi ILTE finansiniai produktai infrastruktūros ir saugumo srityje

Finansavimas	
Paskolos:	Netiesioginės, teikiamos per finansų tarpininkus, ir tiesioginės, įskaitant subordinuotas ir sindikuotas paskolas
Nuosavybės finansavimas:	Investuojant per investicinius rizikos ir privataus kapitalo fondus, per ILTE valdomus fondus
Finansavimas kapitalo rinkoje:	Obligacijų kofinansavimas, garantijos už obligacijas ir kt.
Mišrus finansavimas:	Garantijos, rizikos pasidalinimo instrumentai
Konsultacijos ir techninė pagalba	
Finansavimo struktūravimas, VPSP projektų parengimas ir pagalba įgyvendinant	

Kuriant ir įgyvendinant finansinius produktus infrastruktūros ir saugumo srityje, atsižvelgiant į patvirtintą rizikos apetito sistemą bei limitus, ILTE sieks derinti skirtingus finansavimo šaltinius: savo nuosavas lėšas, iš privačių ar institucinių investuotojų pritrauktas lėšas bei valstybės ir savivaldybių biudžetų, Europos Sąjungos ar grįžusias, grįšiančias lėšas.

Derinant finansavimą mandatinėmis ir nuosavomis lėšomis, bus laikomasi šių principų:

- Išlaikyti turimus ar atsirasiančius susitarimus su mandatinių lėšų valdytojais ir įgyvendinti sutartas finansines priemones. Ilgainiui didinant finansavi-
- Mandatinės lėšos taip pat gali būti naudojamos kuriant įvairius rizikos pasidalijimo mechanizmus, struktūrizuojant kaip garantijų schemas, įvairias platformas su skirtingo lygio rizikos prisiėmimo lygmenimis. Tokie mechanizmai galėtų būti ypač naudingi tais atvejais, kai siekiama finansuoti aukštesnės rizikos sektorius, projektus, tačiau mandatinių lėšų prieinamumas yra ribotas.

4. NAUDOTI ŠALTINIAI

- https://enmin.lrv.lt/public/canonical/1762351920/6676/2025%2011%2003%20EM%202026-2028%20m.%20SVP%20(PROJEKTAS).pdf
- https://sumin.lrv.lt/uploads/sumin/documents/files/Vie%C5%A1inimui%2BLietuvos%2Btransporto%2Binfrastrukt%C5%ABros%2Bpl%C4%97tros%2Biki%2B2030%2Bm_%2Bplanas(1).pdf
- https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/33dbd970760a11edbc04912defe897d1/asr
- https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/0176a346b07111ef88c08519262548c4
- e6cd4328-673c-4e7a-8683-f63ffb2cf648_en
- https://enmin.lrv.lt/uploads/enmin/documents/files/Energetikos%20pletros%20programa.pdf
- https://sumin.lrv.lt/uploads/sumin/documents/files/Problemu_prie%C5%BEasciu_analize_2022-03-15.docx.pdf
- https://www.nksc.lt/doc/Nacionaline-kibernetinio-saugumo-ataskaita-2024.pdf
- https://data.kurklt.lt/wp-content/uploads/2025/05/Gynyba_Situacijos-Analize_FINAL.pdf
- https://eimin.lrv.lt/public/canonical/1767683931/6235/Skaitmenizacijos%20studija_2025-12-12.pdf

5. PRIEDAS

ILTE turimos ir planuojamos finansinės priemonės iš mandatinių lėšų infrastruktūros ir saugumo srityje

Finansinis produktas	Priemonės pavadinimas
Tiesioginės paskolos	Paveldas
	Milijardas verslui
Rizikos kapitalas	MILInvest 2
	Dalyvavimas NATO inovacijų fonde

ilte

